

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Василюк Т.Г.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

**СОЦІОНОМІЧНА РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗСП-м-22
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 011 Освітні,
педагогічні науки

Олійникової Ілони Володимирівни

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Василюк Тамара Григорівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Олійникова Ілона Володимирівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, Міністерство освіти і науки України.

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться « _____ » _____ 2023 року об _____ годині на засіданні екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньо-професійної програми «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю».

Адреса: навчальний корпус № 4 Криворізького державного педагогічного університету, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Героїв АТО, буд. 79А.

Науковий керівник: ***Василюк Тамара Григорівна,***
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету

Рецензент: ***Шимко Ія Миколаївна,***
кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. У роботі вказано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено експериментальну базу, особистий внесок і результати апробації кваліфікаційного дослідження.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ (_____).

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ РОЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ	
1.1. Соціономічна професія: генеза поняття	9
1.2. Соціально-педагогічний аналіз соціономічної сфери.....	14
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
2.1. Функціональні та нефункціональні обов'язки педагогічних працівників.....	20
2.2. Пріоритетні форми роботи педагогічних працівників в умовах воєнного стану.....	23
2.3. Досвід професійної діяльності педагогічного колективу освітнього закладу в умовах війни	25
Висновки до другого розділу.....	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ РОЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	
3.1. Професійні ризики педагогічних працівників.....	30
3.2. Методичні рекомендації педагогічним працівникам з особливостей провадження соціономічної діяльності в умовах воєнного стану.....	34
Висновки до третього розділу	37
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41

ВСТУП

Актуальність дослідження. За останні декілька років в Україні суттєво змінилися умови праці переважної більшості працівників, не виключенням стали і педагоги. Це спричинено всесвітньою пандемією COVID-19, тотальним карантинном, обмеженнями пересування та живого спілкування. А з початку 2022 року такі зміни пов'язані із безпековою ситуацією, спричинених війною на території України. Незважаючи на усі складнощі, українці продовжують працювати, роблять усе для того, щоб економіка вистояла у таких надскладних умовах. Кожен робить свою роботу на своєму професійному фронті.

У часи загальної паніки, повсякчасного стресу та невизначеності саме працівники соціономічної сфери стали справжніми рятівниками людських сердець. Соціономія (від латинського *societas* – суспільство та *norma* – правило) в буквальному перекладі позначає учіння про соціум. Тобто, ми констатуємо, що соціономія є учінням про складні соціальні проблеми людини та шляхи їх вирішення.

В основному, проблему соціономії розглядають через призму надання допомоги – соціальної, психологічної, консультативної тощо. Проте, на наше переконання, соціономічна діяльність є широким комплексом допомоги особистості і включає в себе не лише безпосередню допомогу, а й процес навчання, виховання, соціалізації.

Безпосередньо проблему соціономічних професій вивчають О. Біла, В. Болучевська, Т. Браніцька, О. Гомонюк, О. Гусарова, Г. Дубчак, Р. Каверіна, В. Корнешук, І. Мельничук, В. Мілакова, Н. Провоторова, Н. Романенко, І. Сергієнко, І. Тормажевська, О. Тюптя, О. Чичук та інші.

Вагомий внесок у дослідження особливостей соціономічних професій зробили вітчизняні науковці О. Безпалько, О. Біла, І. Богданова, А. Бойко, Л. Буркова, Н. Гордієнко, А. Капська, О. Карпенко, О. Кірдан, Л. Коваль,

В. Кремень, М. Лукашевич, О. Малихін, І. Мигович, В. Поліщук, В. Полтавець, В. Рибалка, І. Томаржевська, С. Харченко та інші.

Серед представників зарубіжних наукових шкіл проблему соціономічних професій вивчають Е. Еріксон, К. Роджерс, Д. Сеймор, Л. Хьєл, К. Юнг та інші.

Якщо говорити про безпосередньо педагогічну діяльність, то в теоретичній площині особливості педагогічної професії досліджують А. Алексюк, Б. Ананьєв, І. Бех, Т. Василюк, С. Вітвицька, С. Гончаренко, Т. Дороніна, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Казаков, С. Лісова, В. Лозова, І. Макаренко, Т. Мішеніна, І. Размолодчикова, Л. Савченко, Н. Сидорчук, І. Шимко та інші.

Соціономічна сфера, тобто система «людина – людина», є визначальною в педагогічного працівника. По-перше, педагог, вихователь, вчитель – це друг і наставник дитини. По-друге, кожен педагог виконує безліч професійних ролей, із найважливіших зокрема – психолог, слухач, розрадник, консультант, аніматор, соціальний менеджер.

Сьогодні, коли все суспільство мобілізувало свої ресурси задля перемоги над спільним ворогом, саме педагогічні працівники стали тим організаційно-координаційним засобом реалізації всієї допомоги – починаючи від навчання дітей в дистанційному форматі (бо неможна переривати освітній процес) і до збору продуктових наборів, теплого одягу, засобів гігієни та першої медичної допомоги тощо. Педагоги – опора волонтерського руху, виконавці спецзамовлень та при цьому вони вміють слухати, чути та співчувати.

В суспільстві все ще існує стереотип, що результатом будь-якої діяльності має бути продукт – щось конкретне, що можна взяти в руки, розгледіти, скористатися або ж його вжити. І якщо такого продукту не видно, то наче і результативності роботи немає. Так є з працівниками соціономічної сфери, і зокрема з педагогами.

Маючи власний досвід педагогічної діяльності в умовах війни та спостереження за педагогічним колективом, а також для того, щоб зруйнувати

такі міфи про «незначущість» педагогічної праці, привернути увагу громадськості до важливої місії педагогів, особливо в часи війни, було обрано тему дослідження **«Соціономічна роль педагогічних кадрів в умовах воєнного стану».**

Мета дослідження: обґрунтувати соціономічну роль педагогічних працівників та визначити особливості їх професійної діяльності у воєнний час.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити аналіз соціономічної сфери з позицій соціально-педагогічної діяльності;
- 2) визначити функціональні та нефункціональні обов'язки педагогів та уточнити пріоритетні форми роботи в умовах війни;
- 3) проаналізувати досвід професійної діяльності педагогічного колективу Карпівського ліцею Карпівської сільської ради Криворізького району Дніпропетровської області в умовах війни;
- 4) уточнити професійні ризики педагогічних працівників в умовах війни;
- 5) надати методичні рекомендації педагогічним працівникам закладів освіти з особливостей провадження соціономічної діяльності в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження: соціономічна сфера діяльності.

Предмет дослідження: професійна діяльність педагогічних працівників в умовах війни.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні про те, що професійна діяльність педагогічних працівників в умовах війни може бути більш ефективною за дотримання таких умов:

- збереження власного психологічного здоров'я та протидія професійному вигоранню;
- оптимізація професійних обов'язків відповідно до вимог воєнного стану;
- набуття нових соціальних навичок під час підвищення кваліфікації та стажувань.

У роботі використано комплекс педагогічних **методів дослідження**, а саме:

- *теоретичні* – вивчення й аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення інформації;

- *емпіричні* – індивідуальне опитування, спостереження, бесіда задля конкретизації та уточнення особливостей професійної діяльності педагогічних працівників в умовах війни.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості використання методичних рекомендацій педагогічним кадрам закладів освіти задля покращення умов професійної діяльності під час воєнного стану.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше:

- *уточнено* соціономічну роль педагогічних працівників у воєнний час;
- *обґрунтовано* специфіку та форми роботи педагогів під час війни;
- *визначено* ризики професійної діяльності педагогів у воєнний час.

Апробація. Проміжні результати дослідження представлено публікацією:

Олійникова І. В. Соціономічна основа педагогічної освіти. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір: збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (м. Нікополь, 19 травня 2023 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2023. 342 с. С.169 – 171.

База дослідження. Карпівський ліцей Карпівської сільської ради Криворізького району Дніпропетровської області.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ РОЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

1.1. Соціономічна професія: генеза поняття

Професії, які напряду пов'язані із наданням послуг іншим людям – є, беззаперечно, найважливішими серед тих, які відносяться до соціальної та соціально-педагогічної сфери.

Ми визначаємо, що до соціальної сфери відносяться, перш за все, соціальні працівники – професіонали, які надають комплекс соціальних послуг вразливим верствам населення, забезпечують вчасне реагування на сигнали безпеки, слідкують за дотриманням прав неповнолітніх, консультують, роз'яснюють, забезпечують соціальний супровід особистості або сім'ї у складних життєвих обставинах.

До соціально-педагогічної сфери ми відносимо усіх педагогічних працівників, зокрема і соціальних педагогів, адже усі вони під час своєї професійної діяльності виконують функції соціально-педагогічного захисту, діагностики, профілактики, корекції, реабілітації, терапії тощо. Тобто, у нашому дослідженні ми розуміємо педагога закладу освіти як представника соціономічної професії. Разом з тим, ми не применшуємо ролі інших посад, які також відносяться до соціономічної сфери – психологи, соціологи, лікарі та інші.

Перш за все, з'ясуємо поняття «соціономії» в наукових джерелах.

У словниках, зокрема педагогічних термінів, психологічному, тлумачному, ми не знаходимо потрактування цього поняття. І пов'язано це з тим, що до сьогодні єдиної уточненої дефініції немає. Тож, варто звернутися до витоків соціономії та проаналізувати її генезу у вітчизняній науці.

Американський соціолог Я. Морено, зважаючи на багато «соціального» в понятті «соціономія» визначав її як науку про соціальні закони, які є основою

всього розвитку соціуму [32]. Тобто, науковець стверджував, що існують певні правила, принципи та механізми взаємодії усього в суспільстві і визначається одним загальним поняттям – соціономія.

Як дотримання встановлених законів, правил, системи цінностей та суспільних поглядів визначає «соціономію» С. Калаур [7]. Автор досліджує соціономію через призму соціальної роботи – специфічного виду діяльності з надання комплексу соціальних та соціально-педагогічних послуг.

Окрім того, проблему соціономії досліджують зарубіжні вчені Л. Вільямс, А. Тойнбі, Е. Девіс, Дж. Стейярт, Б. Крайтон, Е. Агха та інші.

Професійну підготовку фахівців соціономічної сфери ретельно вивчають Л. Руденко, А. Журавльов, В. Зазикін, О. Занковський, Б. Косов, В. Корнещук, О. Корчова, Р. Кричевський, К. Левін, С. Безносков, Е. Зеер, Г. Маркова, В. Орел, О. Саннікова та інші.

Говорячи про професійну підготовку фахівців соціономічної сфери, варто зацентувати увагу на тому, що така підготовка має ґрунтуватися на взаємному збагаченні соціономічних професій на засадах цілісності, системності, міждисциплінарності суспільно-гуманітарних, соціальних, психолого-педагогічних та природничо-математичних дисципліни. Комплекс взаємодоповнюваних знань має спрямовуватися, передусім, на духовний розвиток, а також на формування у них ціннісного ставлення до людини, життя загалом та професійної діяльності зокрема [20].

О. Корчова, досліджуючи соціономічні професії через призму комунікативного аспекту, зазначає, що соціономічними по праву вважаються усі професії, які здатні допомогти особистості та які в процесі діяльності ґрунтуються на спілкуванні типу «людина–людина». Людина або група людей для представників соціономічних спеціальностей є не соціальним середовищем виробничої сфери, а предметом професійної діяльності. Згідно з таким твердженням, соціономічні професії асоціюються з вивченням і поясненням соціальних стосунків, соціального розвитку суспільства, впливом на соціальні процеси на різних рівнях соціальної взаємодії [14].

Досліджуючи формування міжкультурної компетентності фахівців соціономічної сфери, О. Пришляк зауважує: «У повсякденній професійній діяльності певна кількість фахівців соціономічних професій виконує роль «мудрого порадирика» і не намагається розв'язувати більш складне завдання – активізувати творчий потенціал особистості» [21, с.242]. Вважаємо за доцільне доповнити цей перелік професійних ролей фахівця-соціономіста ще такими:

- соціальний менеджер;
- рефлексивний слухач;
- друг;
- медіатор;
- ментор;
- аніматор.

Як зазначає В. Корнещук, представники професій в системі «людина – людина» мають справу з іншими людьми, групами або колективами. Більшість професій цієї сфери пов'язані із вихованням і навчанням людей, медичним, інформаційним і побутовим обслуговування, управлінням, захистом суспільства і держави тощо [13, с.70].

Т. Тюльпа зазначає, що діяльність у професіях соціономічного типу орієнтована на інших людей (або групи), які володіють власною активністю, що оцінюють, сприяють або протистоять діям суб'єкта впливу [26].

О. Саннікова, досліджуючи соціономічну сферу зауважує, що порівняно з іншими професіями, ефективність діяльності соціономічних професій більшою мірою залежить від індивідуальних особливостей спеціаліста, оскільки:

- основний зміст діяльності – взаємодія із іншими людьми;
- безпосередньо процес діяльності характеризується високим ступенем невизначеності через те, що процес взаємодії завжди вирізняється творчістю, індивідуальністю та невизначеністю результату;
- підвищені вимоги до компетентності, зокрема комунікативної та соціальної, спеціаліста [22].

Як зазначає М. Підгурська, «соціономічні професії – це ті професії, що вирішують професійні завдання, які пов’язані із соціальними стосунками в суспільстві, зміст яких зосереджений на розвитку, регуляції, дослідженні соціальних закономірностей і тенденцій, збереженні, трансформації історично визначених і прийнятих у суспільстві форм культури й традицій на всіх рівнях соціальної взаємодії (психолог, педагог, соціальний педагог, соціальний працівник, журналіст, політолог, соціолог, юридичне спрямування). Вживання словосполучень «соціономічні спеціальності», «соціономічні професії» не змінює загального змісту ідеї професій соціономічного (людинолюбчого) профілю» [20, с.461]. Тобто, ми робимо власне припущення, що представники соціономічних професій – люди гуманні, а їхня професійна діяльність однозначно спрямована на покращення добробуту людини, незважаючи на будь-які життєві ситуації та ступінь їх складності.

Рис. 1.1. Основні соціономічні професії

О. Клочко у своєму дослідженні визначає, що представники соціономічних професій надають, перш за все, допомогу своїм клієнтам з метою вирішення їхніх нагальних проблем. Тож, просто необхідним видається те, щоб соціономісти мали не лише фахові знання, виявляли психологічну

стійкість, але й володіли технологіями професійного спілкування, культури поведінки, професійної компетентності [12].

Тож, на основі аналізу наукових праць дослідників проблеми соціономічних професій, ми можемо визначити основні функції означених професій, зокрема:

- вчасне виявлення нагальних проблем та складних життєвих ситуацій членів суспільства;
- розробка методологічного та технологічного забезпечення для розв'язання;
- діагностика міжособистісних проблем окремих категорій населення і окремих осіб;
- освіта і виховання дітей та молоді;
- всебічну підтримку соціально вразливих осіб і груп населення;
- сприяння міжкультурному діалогу представників різних етнокультурних спільнот, вихованню толерантності як особистісної властивості;
- сприяння освоєнню особистістю національних культурних цінностей тощо [12; 21; 27].

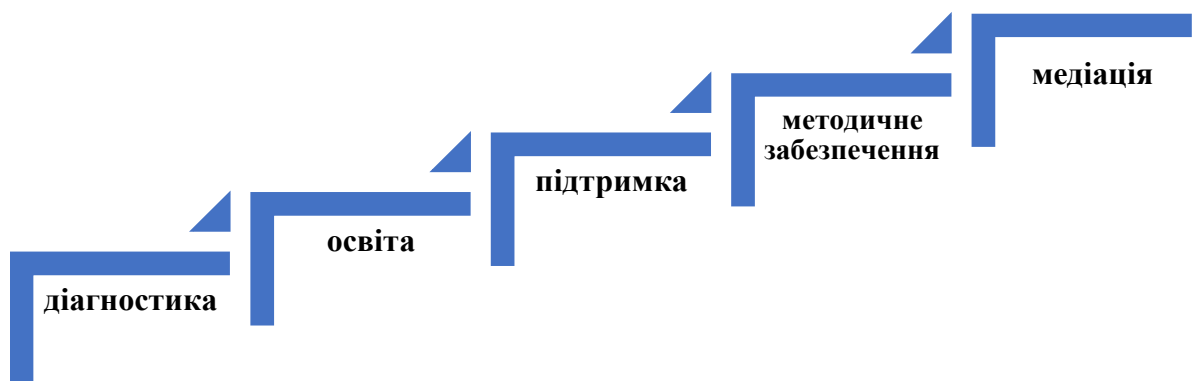

Рис. 1.2. Функції соціономічної професії

Таким чином, проведений теоретичний аналіз проблеми соціономічних професій дав змогу визначити, що фахівці-соціономісти – це не лише підготовлені виконавці своєї професійної діяльності, а ще й гуманісти, здатні до емпатії. Уважного слухання та рефлексії. Окрім того, представники

соціономічних професій виконують різні професійні ролі – наставника, мудрого радника, вихователя, слухача, соціального менеджера тощо.

Зважаючи на тему нашого дослідження, проведемо соціально-педагогічний аналіз соціономічних професій, зокрема педагогічної.

1.2. Соціально-педагогічний аналіз соціономічної сфери

Як ми вже з'ясували, соціономічні професії – це професії в системі «людина – людина», коли професійно підготовлені фахівці надають комплексну підтримку, допомогу тим верствам населення, які цього потребують. І якщо 10-15 років тому соціономія все більше стосувалася соціальної роботи – соціальних робітників, соціальних працівників тощо, то вже сьогодні перелік соціономічних професій значно розширився. Це можна пояснити різними факторами, зокрема соціальним замовленням на фахівців, здатних до емпатії, підтримки, звичайного вислуховування свого клієнта. Сьогодні соціум переживає не найкращі етапи свого розвитку як на світовому, так і на локальному рівнях. Світова пандемія, військові конфлікти, економічні та політичні кризи негативно впливають на психо-емоційний стан особистості, яка, очевидно, потребуватиме у подальшому професійної допомоги з боку різних спеціалістів – медиків, психологів, вчителів, соціальних працівників тощо.

О. Пришляк зауважує, що характерною особливістю соціономічних професій є те, що комунікативна діяльність, тобто акт спілкування, постає основним засобом реалізації фахової діяльності. Її ще трактують як складну багатоканальну систему соціальних відносин і взаємодій особистостей [21, с. 238].

На думку Т. Браніцької, «спілкування є засобом та інструментом професійної діяльності фахівців професій соціономічного типу (психологів, соціальних працівників, менеджерів тощо). саме тому уміння спілкуватися,

встановлювати й розвивати взаємини з людьми багато в чому зумовлює успішність професійної діяльності фахівця» [5, с.51].

Ми вже визначали функції соціономічної професії, тож логічно тепер з'ясувати, якими саме уміннями має володіти представник означеного виду професій. Так, за науковими дослідженнями О. Білої, Т. Браніцької, О. Пришляк, Н. Романенко, до професійних умінь фахівців соціономічних професій відносяться комунікативні уміння, проєктивні, аналітичні, організаторські, прогностичні та рефлексивні уміння.

Такий перелік професійних компетенцій (знань, умінь та навичок) є повним відповідником педагогічній професії. Перед тим, як більш детально розглянути педагогічну професію через призму соціономії, варто проаналізувати поняття «соціальна робота», «соціально-педагогічна робота» «педагогічна робота».

Отже, соціальна робота є невід'ємною складовою державної політики України, адже в основному Законі – Конституції України, – чітко зазначено, що Україна – соціальна держава. Це значить, що нормативно задекларовано першочергове право кожного громадянина нашої держави на соціальний захист, соціальну допомогу, соціальне забезпечення. Тож, значення соціальної роботи для нашого суспільства переоцінити неможливо.

За останні роки активно стала відбуватися професійна підготовка соціальних працівників та соціальних педагогів, адже соціальне замовлення на таких спеціалістів тільки зростає. Причин цьому багато, серед яких варто назвати основні:

- збільшення кількості осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- збільшення пільгових категорій громадян;
- фінансова криза;
- соціальне замовлення на професійну соціальну допомогу та інші.

Однозначного тлумачення соціальної роботи донині немає, і це абсолютно логічно. Сьогодні соціальна робота – це і наукова галузь, і навчальна

дисципліна, і професійна діяльність. Ми, все ж таки, соціальну роботу ототожнюємо із процесом надання кваліфікованої поради тим, хто цього потребує. Отже, соціальна робота – це вид професійної діяльності, спрямований на комплексну допомогу особам, які цього потребують. До основних функцій соціальної роботи варто віднести:

- діагностичну
- профілактичну
- превентивну
- корекційну
- терапевтичну
- правозахисну.

Соціально-педагогічна робота, беззаперечно, не менш важлива діяльність, особливістю якої ми визначаємо те, що вона організовується та реалізовується в закладах освіти. Тобто, можна сказати, що об'єктом соціально-педагогічної роботи є здобувачі освіти.

Соціально-педагогічна робота покликана, перш за все, супроводжувати здобувача освіти протягом освітнього процесу, забезпечуючи при цьому виконання певного набору послуг: консультаційних, діагностико-прогностичних, реабілітаційних, корекційних тощо. Варто зауважити, що соціально-педагогічна діяльність в закладах освіти регламентована Положенням про психологічну службу у системі освіти України, затвердженому 2018 року та в якому визначаються посадові обов'язки соціального педагога та практичного психолога закладу освіти. Таким чином, ми констатуємо, що на рівні держави приділяється значна увага соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю, тобто забезпечується професійний соціально-педагогічний та психологічний супровід учнів, студентів, членів їхніх сімей та безпосередньо педагогічного колективу.

Зупинимось детальніше на посаді соціального педагога як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності. В межах нашого дослідження саме

соціальний педагог як представник соціономічної професії є виконавцем основних функцій соціально-педагогічної роботи закладу освіти.

Окрім роботи із здобувачами освіти, соціальний педагог займається методичною роботою, і за потреби проводить роз'яснювальну, рекламно-інформаційну роботу із педагогами. Тобто, соціальний педагог є уособленням соціономічної діяльності в закладі освіти, працює виключно в системі «людина – людина», надає комплексну допомогу в разі потреби.

Визначаючи особливості педагогічної діяльності, варто наголосити на тому, що педагог – це людина-взірець, уособлення інтелекту, внутрішньої гармонії, морального виховання. Тому представники педагогічної професії схильні до професійного та емоційного вигорання. Постійна робота з людьми виснажує, а коли результатом такої взаємодії мають стати набуті здобувачами освіти знання, уміння та навички, то відповідальність та емоційне навантаження посилюється в рази. Саме тому соціономічні професії не є легкими. І хоча переважна більшість фахівців-соціономістів жінки, все ж таки це важка та виснажлива емоційно праця.

Рис. 1.3. Соціономічна сфера

Таким чином, ми можемо підсумувати, що соціальна робота найбільш загальна категорія соціономічної сфери. Соціально-педагогічна робота є складовою соціальної діяльності, та стосується, як правило, освітніх закладів, тобто роботи із здобувачами освіти. Педагогічна робота – найвужча категорія, що визначається чіткою спрямованістю на освітній процес, тобто засвоєння нових знань та умінь з різних дисциплін здобувачами освіти відповідно до вікових особливостей та навчальних програм.

Висновки до першого розділу

Особливість соціономічних професій полягає в тому, що вони об'єднують знання та підходи з різних, проте дотичних галузей: педагогіки, психології, філософії, соціології, економіки тощо з метою розуміння та аналізу соціальних явищ і процесів у контексті їх впливу на загальний розвиток і взаємозв'язок з соціально-економічними факторами.

Соціономічні професії спрямовані на дослідження взаємодії між соціальними та економічними аспектами життя суспільства. Соціономісти важливі для розуміння та розв'язання складних суспільних проблем, таких як бідність, безробіття, нерівність, демографічні зміни, соціальні бар'єри та багато інших. Вони сприяють збалансованому розвитку суспільства, допомагаючи зв'язати соціальні та економічні аспекти для досягнення стійкого розвитку і підвищення якості життя громадян.

У першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано ключові поняття дослідження, визначено дефініцію «соціономія», уточнено перелік соціономічних спеціальностей. З'ясовано, що спеціальності соціономічної сфери визначаються системою роботи «людина – людина». Основна мета такої діяльності – комплексна своєчасна допомога людям, які її потребують. Уточнено функції соціономічної професії, а саме: діагностика, освіта, підтримка, медіація, методичне забезпечення. Очевидно, що такий перелік не є точним та повним, адже все залежить від соціального замовлення на певні

види послуг та, відповідно, працівники соціономічних професій реалізують таке замовлення, виконуючи ті чи інші професійні завдання.

Визначено перелік професійних умінь соціономістів, зокрема: комунікативні, проєктивні, аналітичні, організаторські, прогностичні та рефлексивні уміння. Такий набір професійних умінь та навичок визначає особливості соціономічної професії, до якої правомірно віднести соціальних педагогів, соціальних працівників, педагогічних працівників, психологів, юристів, лікарів, менеджерів.

Встановлено співвідношення категорій соціальна робота (найбільш загальне) – соціально-педагогічна робота (складова соціальної) – педагогічна діяльність (найбільш предметна діяльність, спрямована на оволодіння здобувачами освіти певними компетентностями).

РОЗДІЛ 2.

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Функціональні та нефункціональні обов'язки педагогічних працівників

Функціональні обов'язки педагогічних працівників зазвичай включають широкий спектр завдань, пов'язаних з організацією та забезпеченням освітнього процесу, вихованням та розвитком здобувачів освіти. Основні обов'язки можуть варіюватися залежно від рівня освіти (початкова, середня, вища), спеціалізації (предметна або виховна діяльність) та конкретних вимог освітнього закладу.

Однак основні функціональні обов'язки педагогічних працівників можуть включати наступні пункти:

- організація навчально-виховного процесу (розробка та виконання навчальних планів та програм, підготовка та проведення уроків, лекцій, практичних занять, контроль за успішністю та активністю учнів, впровадження інноваційних методів навчання);

- оцінювання та атестація учнів (проведення контрольних, підсумкових та інших видів оцінювання; спостереження за академічним та психологічним розвитком учнів; підготовка та виставлення оцінок);

- виховна робота (організація класних годин, тематичних заходів, виховних заходів, виховання позитивних цінностей, соціальних навичок та моральних стандартів, сприяння психологічному комфорту учнів, вирішенню конфліктних ситуацій);

- індивідуальна робота з учнями (надання консультацій з навчальних та виховних питань, розвиток індивідуальних планів роботи з учнями з особливими потребами);

- співпраця з батьками та громадськістю (організація батьківських зборів, консультаційних днів; інформування батьків про академічний прогрес та поведінку учнів);

- професійний розвиток (участь у тренінгах, семінарах, наукових конференціях, вдосконалення методів та підходів до навчання та виховання);

- взаємодія з колегами та адміністрацією (спільна робота над вивченням та впровадженням нових програм та методик, виконання директив адміністрації щодо організації навчального процесу);

- наукова діяльність (проведення наукових досліджень, публікація наукових статей та доповідей);

- підтримка порядку та безпеки (забезпечення дисципліни в класі чи групі, здійснення нагляду за дітьми під час уроків та перерв).

Це лише загальний перелік функціональних обов'язків педагогічних працівників. Конкретні обов'язки можуть значно різнитися в залежності від типу та рівня освітнього закладу, позиції педагога та інших факторів.

Також перелік обов'язків педагога, зокрема вчителя, визначається його посадовою інструкцією. Посадова інструкція вчителя є документом, який описує обов'язки, відповідальність та очікувані результати роботи педагога. Проаналізуємо типові положення посадової інструкції педагогічного працівника. Так, в посадовій інструкції обов'язково визначаються:

- загальні положення (за що відповідає педагог, яких норм та правил повинен дотримуватися у своїй діяльності);
- обов'язки та функції;
- вимоги до виконання обов'язків (рівень освіти, уміння, навички, компетентності тощо);
- відповідальність;
- права;
- заключні положення (як правило, взаємодія з іншими працівниками тощо).

Варто сказати, що такі функціональні обов'язки педагогічних працівників, незалежно від воєнного стану, залишаються стабільними, що свідчить про відповідальність вчителя перед дітьми, батьками, суспільством в цілому. Освітній процес відбувається за будь-яких умов, з певними особливостями, зважаючи на безпекову ситуацію в конкретному місці.

Звернемо увагу на нефункціональні обов'язки педагогічних працівників.

Нефункціональні обов'язки педагога включають аспекти його професійної діяльності, які не є прямо пов'язаними з навчанням, вихованням та організацією навчального процесу, але можуть впливати на його результативність, ефективність та спільний клімат у колективі. Ось декілька прикладів нефункціональних обов'язків педагога:

- менторство та підтримка колег (допомога новим вчителям у вирішенні питань, поділ досвіду та знань);
- участь у педагогічних радах (підготовка пропозицій з покращення роботи школи, участь у вирішенні внутрішніх питань);
- співпраця з батьками та громадськістю (організація зустрічей з батьками, участь у громадських заходах);
- партнерство з громадськими організаціями та бізнесом (взаємодія з партнерами для покращення якості освіти);
- самоосвіта та професійний розвиток (вдосконалення власних навичок та знань, вивчення нових методик);
- участь у педагогічних та наукових заходах (проведення тренінгів, виступи на конференціях, участь у педагогічних семінарах);
- підтримка шкільного клімату та дисципліни (робота зі знешкодження конфліктних ситуацій, створення позитивної атмосфери);
- популяризація науки та освіти (участь у громадських заходах, публікації статей, популяризація своєї галузі);
- участь у волонтерських проектах (допомога в організації та проведенні благодійних акцій, заходів для дітей тощо);

– співпраця з медіа (ведення блогу, доповідей, інтерв'ю, що сприяє популяризації освіти та науки).

Нефункціональні обов'язки можуть значно варіюватися залежно від контексту і особливостей педагогічної діяльності. Вони доповнюють функціональні обов'язки педагога, сприяючи більш повному і комплексному підходу до професійної діяльності.

Очевидно, що перерахувати усі функціональні та нефункціональні обов'язки педагогів неможливо, адже робота в системі «людина – людина», яку ми детально вже проаналізували в попередньому розділі, часто буває непередбачувана та не може бути завжди чітко регламентована посадовою інструкцією.

2.2. Пріоритетні форми роботи педагогічних працівників в умовах воєнного стану

Ще 2020 року ми усі були змушені переходити на дистанційний формат роботи і освіти через всесвітню пандемію COVID-2019. Педагоги одні з перших перейшли на цифровий формат надання освітніх послуг, адже завдання Міністерства освіти і науки України було чітким – припиняти освітній процес неможливо. Педагоги системно підвищували свою інформаційно-комунікаційну компетентність, удосконалювали навички користування онлайн-сервісами, які допомагають в навчанні.

Професійна діяльність педагогів в умовах воєнного часу може різко змінюватися через соціально-політичні та економічні виклики, пов'язані зі збройним конфліктом. Особливо це стосується територій, де відбуваються воєнні дії. Професійна роль вчителів в таких умовах стає більш складною та відповідальною. В цілому, в усіх освітніх закладах більш-менш однаково відбувається освітня діяльність в умовах війни. Ми виокремили найбільш типові види робіт, які педагоги можуть виконувати під час воєнних подій.

Перш за все, це організація освітнього процесу в умовах обмежень. Вчителі можуть організувати навчання в умовах обмеженого доступу до шкільних приміщень, наприклад, відкриваючи класи в бібліотеках, центрах громадського життя або навіть на тимчасових заселених територіях.

Дистанційне навчання. У воєнних умовах може виникати необхідність в організації дистанційного навчання через небезпеку знаходження дітей на відкритих вулицях. Вчителі повинні впроваджувати нові підходи та технології для забезпечення навчання з використанням віддалених засобів зв'язку.

Психологічна підтримка. В умовах воєнного стану діти та їх батьки можуть зазнавати стресового стану. Вчителі можуть виконувати роль психологічних консультантів, створюючи сприятливу атмосферу та простір для спілкування.

Використання педагогічної креативності. У воєнних умовах вчителі можуть вимушено змінювати підходи до навчання, використовувати креативні методи та ігрові елементи, щоб зробити навчання цікавішим та змістовним.

Організація заходів соціальної допомоги. Вчителі можуть взяти на себе організацію благодійних акцій, збору гуманітарної допомоги, допомоги тим сім'ям учнів, які цього потребують.

Виховання громадянської свідомості. Вчителі мають можливість активно впливати на формування громадянської позиції учнів, вчачи їх ціннісним нормам, правам і обов'язкам.

Робота з батьками. Вчителі можуть організувати зустрічі з батьками, відкриті лекції, тренінги щодо виховання та підтримки дітей в умовах воєнного стану.

Підтримка соціальних ініціатив. Вчителі можуть взяти участь у проєктах та ініціативах, спрямованих на зміцнення соціальної структури та громадської активності.

Популяризація миру та толерантності. Вчителі мають можливість навчати дітей цінностям миру, толерантності, міжнаціональної гармонії та взаєморозуміння.

Зміни в професійній діяльності педагогів під час воєнного стану можуть бути суттєвими та диктуватися необхідністю адаптації до нових умов та викликів, що постають перед суспільством.

2.3. Досвід професійної діяльності педагогічного колективу освітнього закладу в умовах війни

Карпівський ліцей Карпівської сільської ради Криворізького району Дніпропетровської області – опорний заклад освіти для декількох сіл району. На початку повномасштабної війни село зазнавало обстрілів, проте не зазнало окупації, та продовжувало свою життєдіяльність. Зокрема, освітній процес не припинявся, навчання відбувалося дистанційно для усіх класів учнів.

Про ґрунтовну підготовку закладу освіти до дистанційного формату роботи може свідчити сайт ліцею, зокрема його чітка та логічна навігація.

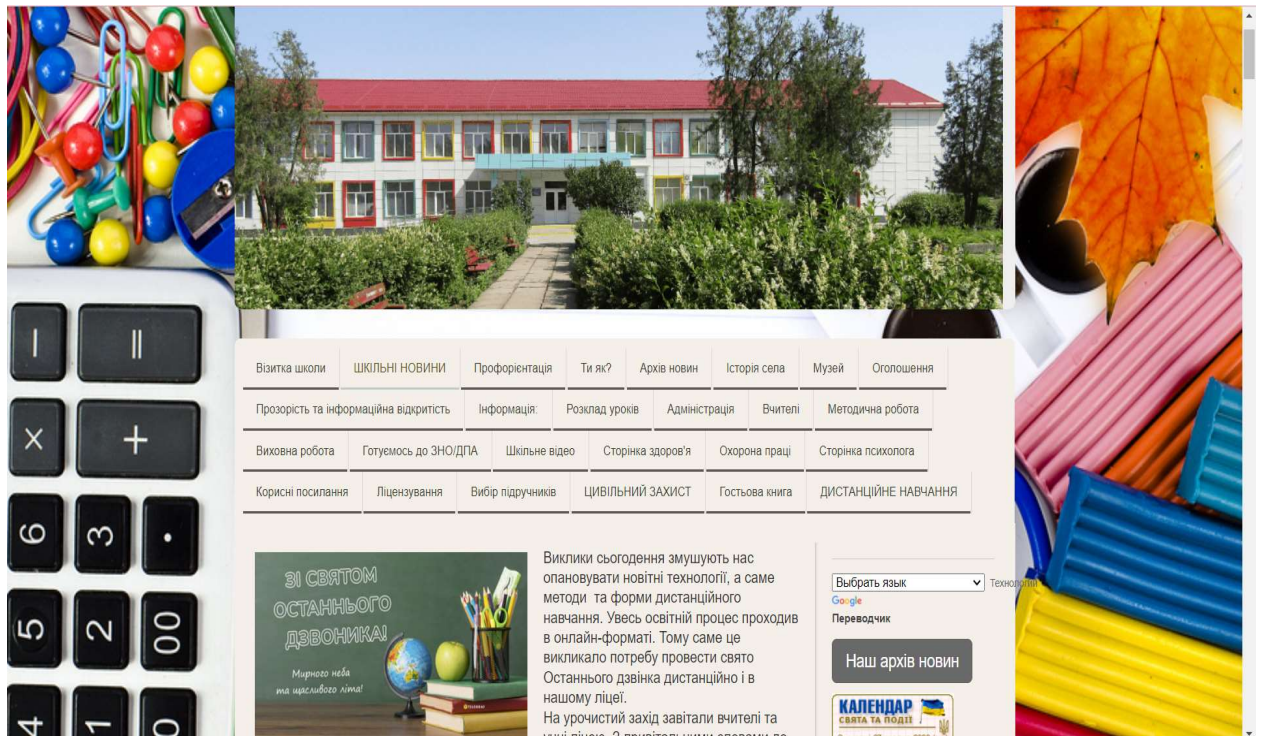

Рис. 2.1. Офіційний сайт Карпівського ліцею

Наприклад, на сайті ліцею легко знайти потрібну інформацію, розбиту на рубрики: візитка школи, шкільні новини, Ти як?, архів новин, музей, оголошення, прозорість та інформаційна відкритість, інформація, розклад

уроків, адміністрація, вчителі, методична робота, виховна робота, готуємось до ДПА/ЗНО, шкільне відео, сторінка здоров'я, охорона праці, сторінка психолога, корисні посилання, ліцензування, вибір підручників, цивільний захист, гостьова книга, дистанційне навчання.

Отже, вся робота відбувається незалежно від умов навчання дітей. Це свідчить про високу мотивацію педагогічного колективу, їхню потужну щоденну працю та бажання забезпечувати здобувачів освіти та їхніх батьків усіма необхідними матеріалами, інформацією тощо.

Зважаючи на особливості впровадження освітнього процесу під час війни, варто звернути увагу на ті матеріали на сайті закладу освіти, які свідчать стосуються саме допомоги учням та їхнім батькам в умовах воєнного стану.

Під час війни актуальними стали матеріали про психологічне здоров'я, цивільний захист тощо.

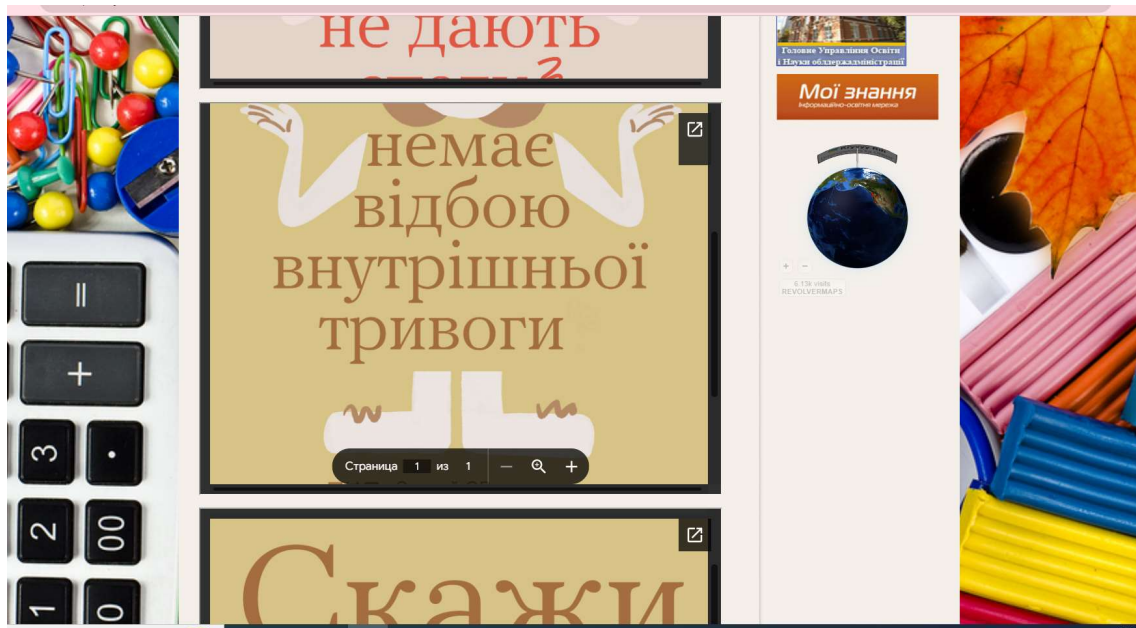

Рис. 2.2. Сторінка «Ти як?»

Сторінка «Як ти?» створена спеціально для підтримки учасників освітнього процесу під час війни. Психологічна підтримка саме у часи воєнного стану стала ключовою для учнів, їхніх батьків та педагогічного колективу в цілому. Сторінка містить багато корисної інформації стосовно подолання внутрішнього страху, депресії, панічних атак тощо. Розміщено рекомендації окремо для учнів – як правильно себе поводити в

непередбачуваній ситуації, окремо для батьків – як поводити себе із дитиною, як правильно їй пояснити, що таке війна, як разом пережити цей час. Варто зауважити, що усі матеріали, розміщені на сторінці, актуальні, оновлюються систематично, є читабельними та такими, що привертають увагу відвідувачів сайту.

Окремо є вкладка для практичного психолога. На сторінці також можна знайти найактуальніші матеріали стосовно психологічного здоров'я учасників освітнього процесу. Звісно, що основна частина порад психолога зараз стосується війни, проте неможна забувати про щоденне спілкування із дітьми, перехідний вік та його загрози, інші проблеми, які можуть стосуватися і є типовими для дітей шкільного віку.

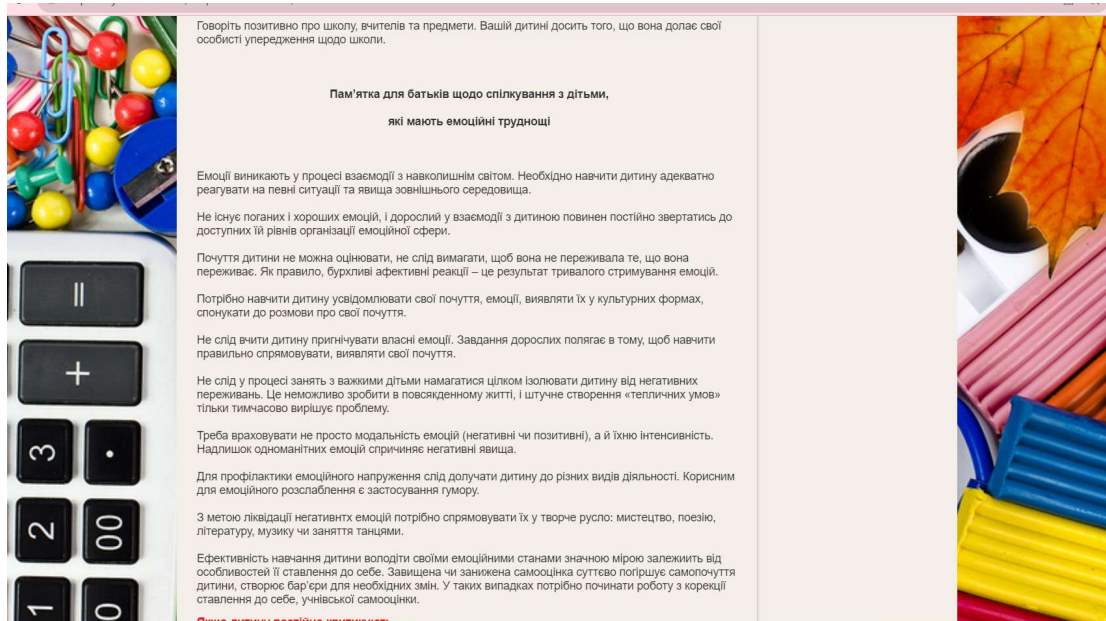

Рис. 2.3. Сторінка практичного психолога

Поради практичного психолога щодо особливостей поведінки в умовах війни є потрібними як для здобувачів освіти, так і для дорослих – батьків та педагогічного колективу. Навіть за умови дистанційного формату роботи психолог закладу освіти виконує основне професійне завдання – забезпечує психологічний супровід та підтримку усіх учасників освітнього процесу.

Рис. 2.4. Сторінка цивільного захисту

Особливо корисною сьогодні видається сторінка цивільного захисту населення. Педагоги потурбувалися про те, щоб уся необхідна інформація про безпеку учасників освітнього процесу була розміщена та загально доступна для кожного. На сторінці зібрано корисні матеріали, зокрема: як правильно скласти тривожну валізу, як вберегтися від вибухонебезпечних предметів, що робити і разі повітряної тривоги, де розташовані основні укриття поблизу закладу освіти, пам'ятка першочергових дій при загрозі здійснення терористичного акту тощо. усі матеріали спрямовані на те, щоб максимально проінформувати та вберегти усіх учасників освітнього процесу від небезпеки, спричиненої війною.

Таким чином, аналіз цифрового освітнього середовища закладу освіти на прикладі Карпівського ліцею дав змогу зробити такі висновки. Педагогічний колектив ліцею продовжує свою професійну діяльність на високому методичному рівні незважаючи на воєнний стан. Сайт закладу освіти повністю задовольняє запити та потреби здобувачів освіти, матеріали актуальні та викладені в доступній формі. Це свідчить про високу мотивацію педагогів до виконання своїх обов'язків, їхню відданість справі навіть у такі складні часи.

Висновки до другого розділу

У другому розділі кваліфікаційного дослідження розглянуто питання функціональних та нефункціональних обов'язків педагогічних працівників в умовах воєнного стану. З'ясовано, що до функціональних обов'язків відноситься: викладання навчальних дисциплін, виховна робота, методична, організаційна діяльність педагога. Такі обов'язки, як правило, передбачено посадовою інструкцією педагогічного працівника.

Разом з тим, професія педагога передбачає нефункціональні обов'язки, адже робота з дітьми завжди непередбачувана та не може бути прописана в жодному нормативному документі. В умовах воєнного стану нефункціональними обов'язками педагогічних працівників закладу освіти визначено: менторство, волонтерська діяльність, взаємодія із громадськими організаціями, популяризація науки та освіти тощо.

Уточнено пріоритетні форми роботи педагогів закладу освіти в умовах воєнного стану, зокрема це: психологічна підтримка здобувачів освіти та їхніх батьків; педагогічна креативність; розвиток та підтримка соціальних ініціатив; популяризація миру та толерантності; розвиток національної самосвідомості громадян.

Проаналізовано цифрове освітнє середовище Карпівського ліцею Карпівської сільської ради Криворізького району Дніпропетровської області з метою визначити особливості професійної діяльності педагогічного колективу в умовах війни. Так, аналіз сайту ліцею дав змогу констатувати високий методичний рівень педагогів, актуальність інформації та роз'яснювальних матеріалів для наповнення рубрик сайту, легка та зручна навігація.

Отже, професійна діяльність педагогів ліцею, незважаючи на воєнний стан, здійснюється на високому методичному рівні, що свідчить про мотивацію усього колективу до виконання своїх обов'язків як безпосередньо функціональних, так і тих, що з'явилися у зв'язку із війною.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ РОЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

3.1. Професійні ризики педагогічних працівників

Професія педагога ніколи не була легкою, як і будь-яка професія, пов'язана із повсякчасною взаємодією із людьми. Соціономічні професії вимагають неабиякого терпіння, гуманності, емпатії, любові до людини тощо. Перед тим, як сформулювати методичні рекомендації педагогічним працівникам щодо підвищення рівня професійної діяльності в умовах воєнного стану, варто розглянути основні ризики в щоденній педагогічній діяльності.

Перший, і найчастіший ризик, з яким стикаються педагоги, це *професійне вигорання*. Представники будь-яких професій стикаються із такою проблемою, проте в соціономічних професіях це може негативно впливати не лише на самого працівника, але і на колектив в цілому.

Професійне вигорання педагогів пов'язане, найчастіше, з перевтомою, надмірною відповідальністю. Але основна проблема професійного вигорання – це невміння працівника розподіляти та планувати свій час.

Тайм-менеджмент є провідним методом регуляції професійної діяльності особистості, особливо якщо це сфера соціономічна. Адже постійний контакт з людьми негативно впливає як на рівень виконання професійних обов'язків, самопочуття, загальний стан здоров'я тощо. Тож, професійне вигорання є основним ризиком педагогічної діяльності.

Низька оцінка результатів професійної діяльності. На жаль, в нашому соціумі все ще існують бар'єри щодо педагогічної діяльності. Так склалося історично, що вчитель – це системна людина, яка виконує соціальне замовлення на підготовку дітей та молоді до життя, проте не завжди замовник, тобто люди, задоволені результатами такої діяльності. Варто сказати, що ми

все ще живемо певними шаблонними стереотипами, що дитину всьому має навчити вчитель та школа. Насправді, це перекладання відповідальності батьків та громадськості на педагогів грає проти самих здобувачів освіти, які, по суті, стають заручниками такої ситуації. Негативними наслідками низької оцінки результатів професійної діяльності можуть бути: стрес, низька самооцінка, постійні переживання, роздратованість, відсутність мотивації до праці тощо.

Окрім того, що громадськість «давить» на педагогів, буває таке, що і саме керівництво створює серйозні проблеми. Відділи або управління освіти різних рівнів інколи видають розпорядження або накази, які суперечать здоровому глузду, проте педагог не має права не виконувати вказівки. Таке ставлення до педагогічної праці також негативно впливає на якість виконання професійної діяльності та результат такої діяльності педагогічних працівників.

Низький рівень оплати праці. Такі ризики очевидні при складній соціально-економічній ситуації в державі. Разом з тим, варто відмітити, що оплата праці педагога вища у порівнянні із багатьма іншими професіями. Проте, це не є втішним фактором. Саме через низьку оплату праці в державі не вистачає кваліфікованих вчителів, адже випускники педагогічних закладів освіти шукають більш престижні заробітки, ніж в освітньому секторі.

Стереотипи щодо професії. Вважаємо, що в нашому соціумі все ще існують стереотипи щодо педагогів. Як відомо, стереотипи бувають як позитивні, так і негативні. До прикладу, позитивними стереотипами щодо педагогічної праці є: вчитель дуже розумна особистість і все знає; вчитель завжди правий; вчитель постійно вчить інших і вчиться сам; вчитель ніколи не здатен на поганий вчинок тощо. тобто, позитивний стереотип дає майже ідеальну характеристику педагогічному працівнику.

В той же час негативні стереотипи спотворюють правдиве уявлення про педагогічну працю: вчитель це закомплексована людина без особистого життя; вчитель зобов'язаний усіх навчити правильно; вчитель винен у тому, що дитина погано засвоює матеріал; за життя і здоров'я дитини завжди

відповідає педагог тощо. Очевидно, що це застарілі стереотипи, нав'язані тими батьками, які взагалі не хочуть займатися навчанням та вихованням власних дітей.

Висока відповідальність перед громадою. Педагог в усі часи в громаді користувався як авторитетом, так і мав велику відповідальність. Адже раніше тільки вчитель, як правило, був писемною освіченою людиною. Така відповідальність зберігається і донині, особливо це відчутно в маленьких містах, селищних громадах. До педагогічної праці ставляться з великою шаную, разом з тим, вважається, що педагог – це ніби універсальний солдат, який здатен на «відмінно» виконати будь-яке завдання та розв'язати будь-яку проблему.

Насправді, переважна більшість педагогів обирають цю професію через любов до дітей, і тому насолоджуються спілкування з учнями, і не прагнуть ні кар'єрного зростання, ні інших переваг. Тому соціум нерідко створює атмосферу тиску на педагогів забуваючи, що це звичайні люди, які обрали звичайну професію.

Постійна робота над підвищенням рівня професійної майстерності. Це той ризик, який насправді багатьох педагогів змушує йти з професії. Особливо це відчувають працівники передпенсійного і пенсійного віку. Сучасна освіта дещо відрізняється від тієї, що була двадцять років тому. Сьогодні освіта повністю цифровізувалася і педагоги змушені швидко оволодівати новітніми знаннями та навичками. Для працівників старшого покоління це не завжди вдається швидко і якісно, через що виникає ризик професійної непридатності. Окрім того, сьогодні педагогічний працівник має постійно займатися неформальною освітою, підвищуючи свій особистий рейтинг та рейтинг закладу освіти, в якому працює.

Варто наголосити, що перераховані ризики суттєво впливають на тих працівників, які не вмотивовані та не хочуть працювати за спеціальністю. Окрім того, воєнний стан підвищує ризик щодо професійного вигорання,

психологічного перевантаження, надмірної відповідальності, соціальних очікувань тощо.

Повністю позбутися різних ризиків в професії неможливо, адже соціономічна сфера – це вже по суті ризик. Постійне спілкування з людьми, емпатія виснажують працівників та можуть привести до професійного вигорання або деформації. Особливо актуальною ця проблема видається в умовах сьогодення, коли усі працюють на межі людських можливостей, емоційного дискомфорту. Наступному підрозділі ми обґрунтуємо методичні рекомендації педагогічним працівникам з особливостей провадження соціономічної діяльності в умовах воєнного стану.

3.2. Методичні рекомендації педагогічним працівникам з особливостей провадження соціономічної діяльності в умовах воєнного стану

Проведене теоретичне дослідження, власний педагогічний досвід та досвід роботи в умовах воєнного стану дали змогу визначити ряд рекомендацій для педагогічних працівників з особливостей провадження соціономічної діяльності в умовах воєнного стану.

Завжди ставитись до здобувача освіти як до особистості. В будь-якому віці дитина – це особистість, яка заслуговує на повагу, шанобливе ставлення. Нерідко педагоги переходять межу дозволеного та ставляться до учня неприпустимо. А це в свою чергу породжує конфлікти, зневагу учня до вчителя. В умовах воєнного стану ми повинні максимально сприяти теплим підтримуючим стосункам між учасниками освітнього процесу. Саме через складні соціально-політичні умови ми усі піддаємося постійному нервовому навантаженню та стресу. Звуки сирен та вибухів додають панічних атак та негативно впливають на наш сон і життя в цілому. Взаємна повага педагогів до здобувачів освіти сприятиме позитивній атмосфері та доброзичливим міжособистісним стосункам між членами колективу. Окрім того, педагог є

взірцем поведінки для своїх учнів, тож, подаючи правильний приклад відбувається виховний вплив на свідомість учнів. Це набуває надзвичайної актуальності в умовах воєнного стану.

Не звертати увагу на соціальні стереотипи. Ми вже розкривали роль негативних та позитивних стереотипів. Їхній вплив на свідомість людини може бути досить вагомим особливо якщо людина не підозрює, що це вплив саме стереотипу. Отже, соціальні стереотипи існували і будуть існувати завжди, адже їх породжують самі люди. Варто відмежовуватися від стереотипного мислення, не вживати стереотипних фраз та важливо самому не бути розповсюджувачем стереотипів. Для цього варто завжди притримуватися позицій моральної свідомості, соціальних цінностей та власного життєвого досвіду.

Бути прикладом толерантності, оптимізму та емпатії для оточуючих. В умовах воєнного стану ми усі постійно перебуваємо в стресі, що спричинює неконтрольовані прояви агресії, неадекватної поведінки тощо. На сьогодні немає більш дієвого способу боротьби із несприятливими умовами життя окрім оптимізму, толерантності та емпатії. Ці незамінні особистісні якості допоможуть утриматися від неконтрольованих проявів деструктивних емоцій. Кожна людина, яка працює в соціономічній сфері, володіє прийомами успішної комунікації, а значить розуміє настрої своїх клієнтів – інших людей. Очевидно, що педагоги так само прекрасно усвідомлюють, що від їхнього настрою залежить настрої і здобувачів освіти. Тож, прояв толерантності, тобто поваги до іншої людини, а також демонстрація оптимістичного настрою має сприяти полегшенню переживань дітей та дорослих складних воєнних умов життя.

Бути здатним до рефлексії. Психологи довели вже, що рефлексія є одним із найдієвіших способів самоаналізу та погляду «збоку» на власні проблеми, складні ситуації тощо. Рефлексія – це здатність аналізувати, давати оцінку тим подіям, що щойно відбулися. Така здатність є необхідною для соціономічної професії, адже усі дії фахівців та їхніх клієнтів, зокрема і

здобувачів освіти, мають бути проаналізовані та, відповідно до потреб, зроблені певні висновки та відкоригована подальша взаємодія. Ми переконані, що рефлексивні навички здатні забезпечити педагогічним працівникам стабільний емоційний стан для успішного виконання щоденної роботи. Самоаналіз розкриває потенційні можливості особистості, що позитивно впливає на самооцінку, професійну діяльність, взаємовідносини з іншими членами колективу в цілому.

Дотримуватися пріоритетності виконання професійних обов'язків.

Ця порада напряму пов'язана із чітким плануванням, тобто тайм-менеджментом. В умовах воєнного стану дуже важливо вибудувати послідовність виконання завдань за пріоритетністю. Те, що нам здавалося важливим до 24 лютого 2022 року, тепер може видатися несуттєвим та не вартим уваги. Для здобувачів освіти, наприклад, сьогодні пріоритетом номер один є психологічна підтримка з боку дорослих, можливість долучитися до волонтерської діяльності, відчувати свою причетність до допомоги військовим, переселенцям, сім'ям, які постраждали внаслідок війни тощо. Для працівників соціономічної сфери, зокрема і для педагогічного колективу, важливим пріоритетом залишається психо-емоційний стан, професійна компетентність, емпатія та взаємодопомога. В переважній більшості закладів освіти були організовані волонтерські центри, пункти збору гуманітарної допомоги, консультаційні пункти, кабінети психологічної допомоги. Діяльність саме таких підрозділів виявилася пріоритетною, тож варто давати можливість усім бажаючим займатися нею. Навчання також є важливою складовою життєдіяльності закладу освіти, проте варто дотримуватися балансу в навчальних навантаженнях, адже в умовах воєнного стану ми усі по-іншому стали виявляти здатність до навчання.

Таким чином, розуміючи усі складні виклики воєнного стану особливо для педагогічних працівників, нами були надані методичні рекомендації щодо організації ефективної професійної діяльності в умовах війни.

Унаочнимо методичні рекомендації на рис. 3.1. нижче.

Рис.3.1. Методичні рекомендації з удосконалення професійної діяльності педагогічних працівників в умовах воєнного стану

Висновки до третього розділу

У третьому розділі визначено основні ризики педагогічних працівників в умовах воєнного стану. З'ясовано, що до таких варто віднести: професійне та емоційне вигорання, низький рівень оплати труда, соціальні та професійні стереотипи, надмірна відповідальність перед суспільством, постійний професійний розвиток тощо.

На основі теоретичних напрацювань та власного педагогічного досвіду надано методичні рекомендації педагогічним працівникам щодо підвищення ефективності виконання професійних обов'язків в умовах воєнного стану, а саме: завжди ставитись до здобувача освіти як до особистості; не звертати увагу на соціальні стереотипи; бути прикладом толерантності, оптимізму та емпатії для оточуючих; бути здатним до рефлексії; дотримуватися пріоритетності виконання професійних обов'язків.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми соціономічних професій залишається актуальним, з огляду на складну соціально-політичну, економічну ситуацію, яка спричинена війною проти України. Універсальність соціономістів як фахівців не викликає сумнівів, адже такі спеціалісти мають знання з різних наук, зокрема педагогіки, психології, філософії, соціології, економіки тощо.

Теоретичний аналіз наукових джерел з означеної проблеми дав змогу визначити, що соціономісти як фахівці важливі для розуміння та розв'язання складних суспільних проблем, а також сприяють збалансованому розвитку суспільства, допомагаючи в досягненні стійкого розвитку і підвищенні якості життя пересічних громадян.

У першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано ключові поняття дослідження, визначено дефініцію «соціономія», уточнено перелік соціономічних спеціальностей. З'ясовано, що спеціальності соціономічної сфери визначаються системою роботи «людина – людина». Основна мета такої діяльності – комплексна своєчасна допомога людям, які її потребують. Уточнено функції соціономічної професії, а саме: діагностика, освіта, підтримка, медіація, методичне забезпечення. Очевидно, що такий перелік не є точним та повним, адже все залежить від соціального замовлення на певні види послуг та, відповідно, працівники соціономічних професій реалізують таке замовлення, виконуючи ті чи інші професійні завдання.

Визначено перелік професійних умінь соціономістів, зокрема: комунікативні, проєктивні, аналітичні, організаторські, прогностичні та рефлексивні уміння. Такий набір професійних умінь та навичок визначає особливості соціономічної професії, до якої правомірно віднести соціальних педагогів, соціальних працівників, педагогічних працівників, психологів, юристів, лікарів, менеджерів.

Встановлено співвідношення категорій соціальна робота (найбільш загальне) – соціально-педагогічна робота (складова соціальної) – педагогічна

діяльність (найбільш предметна діяльність, спрямована на оволодіння здобувачами освіти певними компетентностями).

У другому розділі кваліфікаційного дослідження розглянуто питання функціональних та нефункціональних обов'язків педагогічних працівників в умовах воєнного стану. З'ясовано, що до функціональних обов'язків відноситься: викладання навчальних дисциплін, виховна робота, методична, організаційна діяльність педагога. Такі обов'язки, як правило, передбачено посадовою інструкцією педагогічного працівника.

Разом з тим, професія педагога передбачає нефункціональні обов'язки, адже робота з дітьми завжди непередбачувана та не може бути прописана в жодному нормативному документі. В умовах воєнного стану нефункціональними обов'язками педагогічних працівників закладу освіти визначено: менторство, волонтерську діяльність, взаємодію із громадськими організаціями, популяризацію науки та освіти тощо.

Уточнено пріоритетні форми роботи педагогів закладу освіти в умовах воєнного стану, зокрема це: психологічна підтримка здобувачів освіти та їхніх батьків; педагогічна креативність; розвиток та підтримка соціальних ініціатив; популяризація миру та толерантності; розвиток національної самосвідомості громадян.

Проаналізовано цифрове освітнє середовище Карпівського ліцею Карпівської сільської ради Криворізького району Дніпропетровської області з метою визначити особливості професійної діяльності педагогічного колективу в умовах війни. Так, аналіз сайту ліцею дав змогу констатувати високий методичний рівень педагогів, актуальність інформації та роз'яснювальних матеріалів для наповнення рубрик сайту, легка та зручна навігація.

Отже, професійна діяльність педагогів ліцею, незважаючи на воєнний стан, здійснюється на високому методичному рівні, що свідчить про мотивацію усього колективу до виконання своїх обов'язків як безпосередньо функціональних, так і тих, що з'явилися у зв'язку із війною.

У третьому розділі визначено основні ризики педагогічних працівників в умовах воєнного стану. З'ясовано, що до таких варто віднести: професійне та емоційне вигорання, низький рівень оплати труда, соціальні та професійні стереотипи, надмірна відповідальність перед суспільством, постійний професійний розвиток тощо.

На основі теоретичних напрацювань та власного педагогічного досвіду надано методичні рекомендації педагогічним працівникам щодо підвищення ефективності виконання професійних обов'язків в умовах воєнного стану, а саме: завжди ставитись до здобувача освіти як до особистості; не звертати увагу на соціальні стереотипи; бути прикладом толерантності, оптимізму та емпатії для оточуючих; бути здатним до рефлексії; дотримуватися пріоритетності виконання професійних обов'язків.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми та може бути вивчене із інших наукових позицій, зокрема: методичний супровід працівників соціономічної сфери в умовах війни; впровадження інноваційних технологій роботи в соціономічній сфері та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко О. В. Неформальна освіта дорослих в умовах російськоукраїнської війни: стан, проблеми і перспективи розвитку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. № 21 (1). С. 18–34. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.18-34](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.18-34)
2. Бахрушин В. Оптимізація і «оптимізація» в освіті та управлінні. *Освітня політика* : вебсайт. 2016. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/724-optimizatsiyai-optimizatsiya-v-osviti-ta-upravlinni>.
3. Біла О. О. Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до проектування професійної діяльності: теорія і практика : [монографія] / Олена Олександрівна Біла. Одеса : Астропринт, 2013. 424 с.
4. Біла О.О. (2014). Теорія і методика підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до проектування професійної діяльності. Дис. ...к.пед.н. 13.00.04. Одеса.
5. Браніцька Т. Р. Конфліктологічна культура фахівців соціономічних професій: технологія формування: монографія. Вінниця: Нілан ЛТД, 2018. 460 с.
6. Буркова Л.В. (2010а). Показники та критерії оцінювання рівня професійних компетентностей у майбутніх спеціалістів соціономічних професій. Теорія та методика управління освітою. С. 16.
7. Василенко Н.В. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до інноваційної діяльності : моногр. Вінниця : ПП «ТД «Едельвейс і К», 2020. 224 с.
8. Вовк, М.П., Грищенко, Ю.В., Соломаха, С.О., Філіпчук, Н.О., & Ходаківська, С.В. (уклад.). (2021). Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник. Кропивницький: Імекс-ЛТД. <https://lib.iitta.gov.ua/731691/>

9. Дубчак Г.М. (2018). Психологія становлення професійної стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій. Дис.. ... д. психол. н. ... 19.00.07. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ
- 10.Зберегти науковий потенціал: як вищі навчатимуть студентів в умовах війни. «Еспресо.Захід». URL: <https://zahid.espreso.tv/zberetinaukoviy-potentsial-yak-vishchi-navchalni-zakladi-navchatimut-studentiv-vumovakh-viyni> (дата звернення 07.06.2022).
- 11.Кириленко В. І., Чалюк Ю. О. Оцінка готовності країн до дистанційного навчання. Приазовський економічний вісник. 2022. Вип. 1 (30). С. 24–33. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-1-4>.
- 12.Клочко О. О. Етичні стандарти соціальної роботи. *Молодий вчений*. 2019. № 4 (2). С. 257–261.
- 13.Корнещук В. В. Теорія і практика формування професійної надійності майбутніх спеціалістів соціономічної сфери діяльності. Дис. Доктора пед. Наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2009. 433 с.
- 14.Корчова О. М. Риторична компетентність як складник професійної підготовки соціальних педагогів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2013. Вип. 22. С. 23–28.
- 15.Кубанов Р. Якість вищої освіти: порівняльний аналіз поглядів зарубіжних і вітчизняних науковців. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. Вип. 2–3. С. 27–32.
- 16.Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід : наук.-аналіт. доп. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України; За ред. В. Кременя – Київ : Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». 2021. 54 с. : рис. табл.
- 17.Освіта в умовах воєнного стану : інф.-аналіт. зб. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2022. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk->

- prakt. konferentsiya/Inform-analitics.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu. 22.08.2022.pdf.
18. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с.
 19. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.
 20. Підгурська М., Пиріг П. Взаємозбагачення змісту і сутнісного наповнення соціономічних професій : матеріали IV Міжнародної студентської наукової конференції «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (15 травня 2020 року). Тернопіль, 2020. С. 461 – 463.
 21. Пришляк О. Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій: теоретичний контекст: монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 556 с.
 22. Саннікова О. П. Континуально-ієрархічна модель емоційності. Наука і освіта. 1'2014/ CXVIII. Одеса, 2014, с. 44-50.
 23. Ситнік С.В., Гелевер О.М. Соціальний інтелект як елемент професійної компетентності майбутніх психологів. – URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2008/NiO_89_2008/psihologija/sutn.htm
 24. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [за аг. ред. І. Д. Зверєвої]. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 336 с.
 25. Соціальна робота: технологічний аспект : [навч. посіб.] / [за ред. А. Й. Капської]. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 352 с.
 26. Тюльпа Т. М. Соціальне виховання як соціокультурний компонент цілеспрямованого впливу на соціалізацію студентської молоді. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія

- "Педагогічні науки". Чернігів: НПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2016. Вип. 133. С. 229–232.
- 27.Тюльпа Т. Соціономічна сфера як поле для формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 27, том 5, 2020. С. 133 – 137.
- 28.Українська система вищої освіти в умовах воєнної агресії РФ: проблеми й перспективи розвитку. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/ukrayin-ska-systema-vyshchoyi-osvity-v-umovakh-voennoyi-ahresiyi-rf-problemy-y>
- 29.Ходирева Ю. Г. Основні характеристики соціальних і професійних функцій майбутнього педагога. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія "Педагогічні та психологічні науки"*. 2013. № 1. С. 328–339. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnrv_ppn_2013_1_36.
- 30.Чубук Р. В. Проектування змісту професійної підготовки фахівців в умовах вищої школи [Текст] / Р. В. Чубук. *Науковий вісник : зб. наук. праць*. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2014. № 5-6. С. 19–29.
- 31.Шандрук С. Креативність та оргдіяльнісна ігрова форма розвитку професійної мислєдіяльності студентів-психологів. *Педагогіка та психологія*. Вип. 742. Чернівці, 2015. С. 192 – 195.
- 32.Moreno J. L. (1951). *Sociometry, Experimental Method and the Science of Society: An Approach to a New Political Orientation*. Beacon: Beacon House.